

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริให้ตั้งมูลนิธิโครงการหลวงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรชาวเขาในท้องถิ่นทุรกันดาร ลดการปลูกฝิ่นและฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธาร ทำให้เกิดผลสำเร็จที่สำคัญคือ ชาวเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์อย่างต่อเนื่องมาเป็นลำดับ นับเป็นการวางรากฐานและเป็นแบบอย่างที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาบนพื้นที่สูง โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำงานสนับสนุนงานของโครงการหลวงและได้ดำเนินงาน โครงการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้โครงการหลวงสู่ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับของชุมชนบนพื้นที่สูงเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากโครงการหลวงและมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการประกอบอาชีพที่เหมาะสมและอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน

สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้สังเคราะห์องค์ความรู้โครงการหลวง ทั้ง 4 ด้านคือ ด้านอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม โดยสรุปเป็นเนื้อหาและจัดทำสื่อองค์ความรู้ในหลากหลายรูปแบบ เช่น คู่มือ หนังสือเสริมประสบการณ์ วิทยุทัศน์ แล้วนำไปทดลองใช้กับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งจากการใช้สื่อองค์ความรู้ผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้านเมื่อได้ผลการทดลอง ได้นำผลเข้าเสนอกับสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เพื่อวิเคราะห์ หาแนวทางในการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของชีวิตชาวเขา โดยมีสื่อองค์ความรู้เป็นตัวช่วยในการผลักดัน และจัดตั้งแผนชี้นำ (Indicative Plan) ในการดำเนินงาน จนเกิดโครงการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน

โครงการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน เกิดขึ้นจากสื่อกรพณมิติ คือ มูลนิธิโครงการหลวง สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสำนักงาน

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกัน (MOU) โดยแต่ละหน่วยงานมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

มูลนิธิโครงการหลวง เป็นแหล่งข้อมูลขององค์ความรู้ 4 ด้านหลัก คือ ด้านอาชีพ ทั้งในและนอกภาคการเกษตร ด้านสิ่งแวดล้อม เน้นป่า ดิน และน้ำ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นศูนย์การเรียนรู้และห้องปฏิบัติการขององค์ความรู้ขนาดใหญ่ที่เปิดให้บุคคลภายนอกเข้ามาศึกษาองค์ความรู้ได้ สนับสนุนให้เกิดเวทีแห่งการเรียนรู้ และยังมีผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ที่จะให้การสนับสนุน ทั้งด้านความรู้ การผลิตชุดการเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ต่างๆ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานหลักที่บริหารทั้งโครงการ กำลังคนและงบประมาณ จัดสรรบุคลากรไปอยู่ในพื้นที่ ศศช. และเป็นศูนย์กลางเครือข่ายของการผลิตและการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการสนับสนุนการผลิตสื่อทุกรูปแบบ ทั้ง วิดีทัศน์ แผ่นพับ โปสเตอร์ หนังสือเสริมประสบการณ์ คู่มือการเรียนรู้ บทวิทยุ ฯลฯ และมีการประสานงานสนับสนุนติดตาม ประเมินผลอยู่ตลอดเวลา

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เช่น ด้านอาคาร สถานที่ เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังได้จัดกระบวนการเรียนรู้ และประสานงานกับหน่วยงานอื่น เช่น หมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวารของศูนย์ ศศช. มีเจ้าหน้าที่ ติดตาม นิเทศงานและประเมินผล

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยสำนักบริการวิชาการ มีบทบาทในการดำเนินงานตามโครงการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน ในฐานะเป็นผู้ให้คำปรึกษา เสนอแนะเชื่อมโยง ติดตาม สังเคราะห์ความรู้มาจากทั้งโครงการหลวง มาเป็นเนื้อหาให้กับผู้ที่อยู่บนพื้นที่สูง วิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบและระบบที่เหมาะสมในการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ เป็นแหล่งในการฝึกอบรมและพัฒนาครูผู้สอน ครูนิเทศ และผู้บริหารของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การดำเนินงาน โครงการสิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินงานคือการถ่ายทอดองค์ความรู้โครงการหลวง ผ่านครู (ศศช.) ไปยังชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้สื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ คู่มือ โปสเตอร์ วิดีทัศน์ ฯลฯ โดยครอบคลุมองค์ความรู้ 4 ด้าน คือ ด้านชุมชน ด้านอาชีพ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม แต่ในการวิจัยครั้งนี้ จะเน้นวิจัยทางการใช้สื่อด้านสิ่งแวดล้อม เพราะผู้วิจัยเห็นว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นเรื่องสำคัญและมีอยู่มาก และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งกำเนิดของสรรพสิ่ง เป็นแหล่งกำเนิดของป่า น้ำ พลังงาน แร่ธาตุ ตลอดจนอากาศบริสุทธิ์ที่มนุษย์ทุกเพศ

วัย เชื้อชาติ ศาสนา ต้องการ เพื่อการดำรงชีวิตเพื่อให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข มีอาหารรับประทาน มีที่อยู่อาศัย และสามารถสืบเชื้อสายเพื่อดำรงเผ่าพันธุ์ของตนอย่างต่อเนื่อง

ในการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นมีหลายหมู่บ้านในชุมชนบนพื้นที่สูงที่ได้นำเสนอต่าง ๆ ไปใช้ โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีวิธีใช้สื่อต่างๆ ที่ใกล้เคียงกัน เช่น การใช้สื่อในรูปแบบหนังสือเสริมประสบการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีการนำสื่อไว้ที่ศูนย์กลางการศึกษาของชุมชน คือ ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง (ศศช.) และให้ชาวบ้านที่สนใจมาเปิดดูหรือมีการแนะนำให้อ่าน เนื้อหาในหนังสือเสริมประสบการณ์จะเน้นที่ภาพประกอบเป็นหลัก ในการถ่ายทอดความรู้ ตัวหนังสือมีไม่มากนัก จากนั้น ในหนังสือเสริมประสบการณ์แต่ละเรื่อง จะมีหนังสือคู่มือสำหรับครูเพื่อใช้สอน เนื้อหาในหนังสือจะเน้นให้ความรู้โดยละเอียด เพื่อให้ครูศึกษาและนำไปถ่ายทอด ให้กับชุมชน นอกจากนี้ยังมีสื่อในรูปแบบ ป้ายนิเทศ เป็นสื่อที่ติดตามบ้านเรือน สถานที่ราชการ หรือตามต้นไม้ต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าเป็นการสื่อสารและถ่ายทอด ให้ความรู้ ให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งจะกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความสนใจและอยากรู้ และยังมีสื่อประเภท แผ่นพับ โดยครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะเป็นผลิตสื่อ และนำมาเผยแพร่ให้แก่คนในชุมชน บางครั้งจะทำ หน้าให้อ่านและอธิบายข้อความในสื่อต่างๆ โดยใช้วิธีการถ่ายทอดให้แก่ชุมชนทั้ง 2 ภาษา คือ ภาษาไทย และภาษาชนเผ่าให้แก่คนในชุมชนอีกด้วย จะเห็นได้ว่า สื่อชนิดต่างที่เป็นสื่อหลักใน ชุมชนนี้ ส่วนใหญ่มักจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยชาวบ้านสามารถใช้สื่อเหล่านี้ได้ สะดวกและรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ ผ่านจากการอ่านด้วยตนเองและการช่วยอธิบายจากครู ซึ่งแต่ละชนิดก็มีประสิทธิผลในการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มากขึ้นแตกต่างกัน

การทำงานสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เป็นองค์การที่มี วัตถุประสงค์ เพื่อยกระดับของชุมชนบนพื้นที่สูงเข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยมีเครือข่ายการเรียนรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีจากโครงการหลวง และมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้ ชุมชนมีการประกอบอาชีพที่เหมาะสมและอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน แต่ปีนั้น มีค่าใช้จ่ายในการพัฒนาสื่อองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเงินจำนวนมาก เพื่อมีเป้าหมายให้ชุมชน บนพื้นที่สูง ได้มีความเข้าใจและมีวิธีรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทางที่ถูกต้อง แต่ การลงทุนไปนั้นทาง โครงการไม่ทราบว่าองค์ความรู้ในสื่อ่นั้นมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด และ คຸ້ມคຳกับการลงทุนไปหรือไม่ เพราะการเรียนการสอน การใช้สื่อองค์ความรู้ในตัวเมืองกับการใช้ สื่อในชุมชนบนพื้นที่สูงนั้นมีความแตกต่างกัน ซึ่งผู้เรียนทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง บางคน ไม่สามารถอ่านภาษาไทยได้ คิดเป็นร้อยละ 8 ของจำนวนประชากร และสื่อที่ผลิตออกมานั้นเป็น เพียงภาษาไทยอย่างเดียว ซึ่งเนื้อหาอาจจะยังไม่ครอบคลุมกับทุกคนเผ่า อีกทั้งวัฒนธรรมด้าน สิ่งแวดล้อมของแต่ละชนเผ่าก็มีความแตกต่างกันออกไป

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อในชุมชนบนพื้นที่สูงนั้น วรรณ รัตมี (2540) ได้วิจัย เรื่องการใช้สื่อการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาในชุมชนพื้นที่สูง ได้ให้ข้อสรุปว่ามีปัจจัยหลายอย่าง ส่งผลกับการเรียนการสอน เช่น การคมนาคม ไฟฟ้า การอยู่ไกล แหล่งบริการ ปัญหาการใช้สื่อในห้องเรียนไม่เพียงพอ เนื่องจากบางสื่อมีความยุ่งยากและซับซ้อนในการใช้งาน ผู้เรียนหลายคนไม่ให้ความสนใจ แต่ให้ความสนใจกับการได้เห็นจริง ทำจริง มากกว่า บางครั้งผู้เรียนต้องการเรียนนอกจากเนื้อหาที่มี แต่ก็ไม่มีสื่อรองรับ และครูผู้สอนเองก็ไม่สามารถพัฒนาสื่อการสอนมาใช้ในห้องเรียนได้ และอุทัย แสงสุวรรณ และคณะวิจัย (2547) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับชุมชนใน เขตพื้นที่สูง ซึ่งเป็นการวิจัยหลักสูตรและเนื้อหาว่าใช้กับในชุมชนบนพื้นที่สูงได้หรือไม่ และได้ ข้อสรุปว่า ในบางครั้งการเรียนการสอนพื้นที่สูงบางที่ไม่ได้รับความสนใจเนื่องจากการสื่อสาร ด้านภาษา การเดินทาง สื่อที่ใช้ ชาวบ้านและชุมชนจะเลือกเรียนรู้เฉพาะเรื่องที่ตนสนใจเท่านั้น และชาวบ้าน บางกลุ่มก็ไม่ให้ความสนใจเนื่องจากต้องทำงาน ลักษณะการเรียนของบางกลุ่มก็จะเลียนแบบตามกัน

อีกงานวิจัยหนึ่งของ สมาน นवलศรี (2548) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการที่ เอื้ออำนวยต่อการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยความร่วมมือระหว่างชุมชน บ้านสบขุ่น อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน ได้ให้ข้อสรุปว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการด้าน สิ่งแวดล้อม ควรสอดแทรกเข้าไปเข้าวิชาสามัญเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ ได้เห็นและได้ลงมือปฏิบัติจริง เพื่อเป็นการ ชิมชั้บความรู้ความเข้าใจด้านสิ่งแวดล้อม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อสิ่งพิมพ์

กฤษณพันธ์ เฟ็งศรี (2536) ได้วิเคราะห์พฤติกรรมการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ของประชาชนในจังหวัด ลำปาง และได้ผลการวิจัยว่า ประชาชนส่วนใหญ่สนใจและต้องการอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ประเภท หนังสือพิมพ์ มากที่สุด เพราะมีความเห็นว่าเป็นสื่อที่มีการเสนอข่าวสารได้นำเชื่อถือ และมี รายละเอียดได้ชัดเจนมากกว่าสื่อประเภทอื่น นอกจากนี้ยังสามารถนำความรู้ที่ได้หลังจากการอ่าน ไปพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นซึ่งกันและกัน และสำหรับตัวแปรต้น ที่มีผลต่อพฤติกรรมการอ่าน สื่อสิ่งพิมพ์ของประชาชนนั้น ผู้วิจัยพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน แต่จะมีตัวแปรย่อย เช่น ระดับ การศึกษา และการอยู่อาศัยในพื้นที่อำเภอรอบนอกเท่านั้น ที่ทำให้การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์มีผลการอ่าน เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันออกไปนอกจากนี้งานการประเมินของสำนักวิทยบริการ (2552) ได้ทำการ ประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนิน โครงการ โครงการจัดการความรู้และ กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนพบว่า มีความสอดคล้องกับความต้องการของ ชุมชนทุกข้อ อยู่ในระดับปานกลางและผ่านการประเมินตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และผลการ นิเทศการศึกษา ชรินทร์ มั่งคั่ง (2551) ที่ทำการนิเทศการใช้สื่อการเรียนการสอนของศูนย์ส่งเสริม การศึกษาชาวเขา พบว่าสื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้อ

จากตัวอย่างของทั้ง 4 งานวิจัยจะเห็นได้ว่า มีปัญหาลักษณะคล้ายคลึงกัน และประเด็นที่สำคัญที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นในครั้งนี้คือ ประเด็นในด้านการใช้สื่อสิ่งพิมพ์สำหรับชุมชนบนพื้นที่สูง ว่าบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูงนั้น ทางหน่วยงานต่างๆ ควรจะผลิตสื่อในรูปแบบใด และมีการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้อย่างไรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้เลือกประเมินสื่อองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้ใช้ในชุมชนบนพื้นที่สูง ว่าชาวบ้านมีการรับรู้และเข้าใจสื่อเพียงใด เช่น สื่อเรื่องการปลูกป่าต้นน้ำลำธาร การป้องกันไฟป่า การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน การทำฝายชะลอความชุ่มชื้น เป็นต้น เพื่อทราบถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการใช้สื่อที่ผ่านมา และเป็นแนวทางในการพัฒนาสื่อองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสมต่อไป

เพื่อให้ได้ข้อมูลข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยมีประเด็นปัญหาที่ต้องการคำตอบอยู่ 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

1. วิธีการถ่ายทอดสื่อองค์ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร
2. เนื้อหาของสื่อสิ่งพิมพ์ที่ใช้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลหรือไม่
3. การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูงมีปัญหาและอุปสรรค

อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูง
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในการส่งเสริมความรู้ ในชุมชนบนพื้นที่สูง
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค ของสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อหาแนวทางการพัฒนาต่อไป

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงผลการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูง
2. ได้ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมกับบริบทในชุมชนบนพื้นที่สูง
3. ได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและได้แนวทางการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ในชุมชนบนพื้นที่สูง

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนบนพื้นที่สูง เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า ซึ่งประกอบด้วย หนังสือเสริมประสบการณ์ ป้ายนิเทศ และแผ่นพับ โดยเลือกศึกษา บ้านแม่แอบใน หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาดังต่อไปนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

1) บริบทพื้นที่

- ประวัติหมู่บ้าน
- ลักษณะทั่วไปของชุมชน
- โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค
- สภาพทางสังคมของชุมชน
- สภาพทางสิ่งแวดล้อมของชุมชน

2) ประเมินประสิทธิภาพสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในที่ชุมชนจะศึกษา โดยจะประเมินจากผลการใช้สื่อ และ ประเมินประสิทธิผลการใช้สื่อจากวัตถุประสงค์ของการผลิตสื่อ

3) สรุปหาปัญหา และอุปสรรคในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่อง การป้องกันไฟฟ้า พร้อมหาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมต่อไป

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ ได้เลือกบ้านแม่แอบใน หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเหตุผลที่เลือกพื้นที่นี้เป็นกรณีศึกษา เนื่องจาก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศศช.) เป็นศูนย์ต้นแบบที่มีการเรียนการสอนชัดเจนและมีศักยภาพ เหมาะสำหรับให้ศูนย์ ศศช. อื่นมาดูเป็นแบบอย่าง และเนื่องจากเป็นชุมชนบนพื้นที่สูง ที่มีหน่วยงานต่างๆ เข้าไปให้ความสนใจผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องการป้องกันไฟฟ้า ที่จะประโยชน์โดยการนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเป็นแนวทางการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรป่าไม้ ที่ถือว่ามีความสำคัญมากในพื้นที่ศึกษาดังกล่าว

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาครั้งนี้มุ่งจะศึกษาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการปรับใช้สื่อด้านสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านแม่แอบใน อำเภอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เป็นบุคคลที่อยู่ในชุมชนบ้านแม่แอบใน เนื่องจากได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้สื่อด้านสิ่งแวดล้อมภายใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” โดยแบ่งตามลักษณะการให้ข้อมูลดังนี้

- 1) กลุ่มผู้ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ชาวบ้านที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม เรื่องการป้องกันไฟป่า ในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง จำนวน 36 คน
- 2) ครูผู้สอนประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง ที่สอนประจำในศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 1 คน
- 3) กลุ่มแกนนำชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เป็นต้น จำนวน 5 คน ที่อาศัยอยู่ในบ้านแม่แอบใน อำเภอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเริ่มศึกษาข้อมูลในการก่อตั้งหมู่บ้าน บ้านแม่แอบใน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 จากนั้นศึกษาประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มเข้าไปเก็บข้อมูลเมื่อปี พ.ศ. 2553 เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพ และประสิทธิผลการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อสรุปหาปัญหา และอุปสรรคในการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมหาแนวทางการพัฒนาสื่อที่เหมาะสมต่อไป

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

สื่อด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ ที่ใช้ในการเสริมสร้างความรู้ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย หนังสือเสริมประสบการณ์ ป้ายนิเทศ และแผ่นพับ ซึ่งจะประเมินในเรื่อง การเสริมสร้างความรู้เรื่อง การป้องกันไฟป่า ในพื้นที่ศึกษา

ประสิทธิภาพ (efficiency) หมายถึง ผลสำเร็จจากการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง โดยกลุ่มเป้าหมายได้รับองค์ความรู้จากสื่อที่ใช้

ประสิทธิผล (Effective) หมายถึง องค์ความรู้ที่ได้จากการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง โดยวิเคราะห์ผลที่ได้จากเป้าหมายที่วางไว้ในการผลิตสื่อด้านสิ่งแวดล้อม

การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ หมายถึง การถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ หนังสือเสริมประสบการณ์ ป้ายนิเทศ และแผ่นพับ ซึ่งจะเสริมสร้างความรู้เรื่องการป้องกันไฟป่าร่วมกับสื่อแวดล้อมอื่นชนิดอื่นๆ เช่น คู่มือครู ภาพพลิก โปสเตอร์ วีซีดี โดยใช้สื่อดังกล่าวกับผู้เข้าเรียนใน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” บ้านแม่แอบใน ซึ่งผ่านครูผู้สอนในโรงเรียนถ่ายทอดสื่อดังกล่าว และการวิจัยในครั้งนี้จะเน้นสื่อด้านสิ่งพิมพ์ด้านสิ่งแวดล้อมในการถ่ายทอดองค์ความรู้ เรื่อง การป้องกันไฟป่า

ชุมชนบนพื้นที่สูง หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน มีความใกล้ชิดติดกลมกลืน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่ระดับครอบครัว เครือญาติ กลุ่ม หมู่บ้าน และมีการดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่สูง ตามที่ราบสูง สันเขา มีความหลากหลายของชนเผ่าในชุมชน และภาษาที่ใช้เป็นภาษาชนเผ่า ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจภาษาไทย ในที่นี้หมายถึงชุมชนของบ้านแม่แอบใน ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง